

Examen VMBO-KB

2016

tijdvak 1
vrijdag 20 mei
13.30 - 15.30 uur

economie CSE KB

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 35 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 45 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Meerkeuzevragen

Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

Armoedebestrijding door banken

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebronnen 1, 2 en 3 in de bijlage.

uit de Arnhemsche Courant:

Voedselbank bestrijdt armoede

De Voedselbank Arnhem (VA) verstrekt gratis levensmiddelen aan huishoudens die financieel niet of nauwelijks in staat zijn om in hun levensonderhoud te voorzien. Vraag en aanbod van nog goed consumeerbare levensmiddelen worden bij de VA bij elkaar gebracht. Sinds de start in 2005 is de distributie van voedselpakketten enorm gestegen tot 1.115 pakketten in 2014.

Gebruik informatiebron 1.

- 1p 1 Bereken in een decimaal de procentuele toename van het aantal voedselpakketten in 2014 ten opzichte van 2012. Schrijf je berekening op.
- 1p 2 Vooral na 2008, het beginjaar van de economische crisis, is de vraag naar voedselpakketten sterk toegenomen.
→ Leg uit dat er door de economische crisis een sterke toename van de vraag naar voedselpakketten is ontstaan.

Gebruik informatiebron 2.

- 1p 3 In de voorwaarden van de VA staat dat de hulp maximaal drie jaar mag duren.
→ Geef een argument waarom de VA vindt dat de hulp van de VA van tijdelijke aard moet zijn.

Margot uit Arnhem is gescheiden en moeder van Wim van 11 jaar en Cathelijne van 14 jaar.

Gebruik informatiebron 3.

- 2p 4 Margot is benieuwd welk bedrag zij maandelijks vrij kan besteden aan haar huishouden.
→ Bereken het maandelijks vrij te besteden bedrag voor het huishouden van Margot. Schrijf je berekening op.

Voor een wekelijks voedselpakket komen huishoudens in aanmerking die zeer weinig vrij kunnen besteden.

Gebruik informatiebronnen 2 en 3.

- 1p 5 Toon met een berekening aan dat Margot in aanmerking komt voor een wekelijks voedselpakket van de VA. Schrijf je berekening op.

De kraan dichtdraaien of verder opendraaien?

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave hoef je geen gebruik te maken van een informatiebron in de bijlage.

In 2012 ging het niet goed met de economie in Nederland. De regering viel en er kwamen nieuwe verkiezingen. In het onderstaande overzicht kun je standpunten van diverse politieke partijen lezen over de uitgaven aan ontwikkelingshulp.

	uitgaven aan ontwikkelingshulp
partij 1	0,8% van het nationaal inkomen
partij 2	ontwikkelingshulp beperken tot noodhulp
partij 3	0,7% van het nationaal inkomen

Ontwikkelingshulp kan noodhulp zijn, maar ook structurele hulp. De ene partij wil ontwikkelingshulp beperken tot noodhulp, terwijl andere partijen ook structurele hulp willen blijven geven.

- 1p 6 Maak de zinnen kloppend door de juiste woorden te kiezen.
Doe het zo: Noteer de nummers (1), (2), (3) en (4) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in.
Kies uit: lange, korte, voedsel sturen, scholen bouwen.

Noodhulp is hulp op ...(1)... termijn. Een voorbeeld hiervan is ...(2)....
Structurele hulp is hulp op ...(3)... termijn. Een voorbeeld hiervan is...(4)....

Gegevens over Nederland:

jaar	uitgaven ontwikkelingshulp in euro's	bevolkingsomvang	gemiddeld inkomen
1970	339 miljoen	12.958.000	€ 5.559
2000	3.517 miljoen	15.864.000	€ 24.958
2010	4.437 miljoen	16.743.560	€ 33.000

In het bovenstaande overzicht zie je dat de uitgaven aan ontwikkelingshulp zijn gestegen in de afgelopen jaren, maar ook dat de bevolking is gegroeid. Bovendien zijn de inkomens sterk gestegen. In 1970 zijn de uitgaven aan ontwikkelingshulp per hoofd van de bevolking in procenten van het gemiddeld inkomen 0,47%.

- 2p 7 Bereken in één decimaal de uitgaven in 2010 aan ontwikkelingshulp per hoofd van de bevolking in procenten van het gemiddeld inkomen in 2010. Schrijf je berekening op.
Tip: Bereken eerst de uitgaven aan ontwikkelingshulp per hoofd van de bevolking in 2010.
- 2p 8 In 2011 bedroeg het nationaal inkomen van Nederland € 560 miljard. De ontwikkelingshulp bedroeg in dat jaar 0,8% van het nationaal inkomen. Politieke partij 3 wil in 2013 het percentage ontwikkelingshulp verlagen tot 0,7% van het nationaal inkomen. Dit hoeft niet te betekenen dat het bedrag aan ontwikkelingshulp ook lager wordt dan in 2011. Dat hangt af van de hoogte van het nationaal inkomen.
→ Hoe hoog moet het nationaal inkomen van Nederland in 2013 zijn om, bij een percentage van 0,7%, eenzelfde bedrag aan ontwikkelingshulp te geven als in 2011? Schrijf je berekening op.

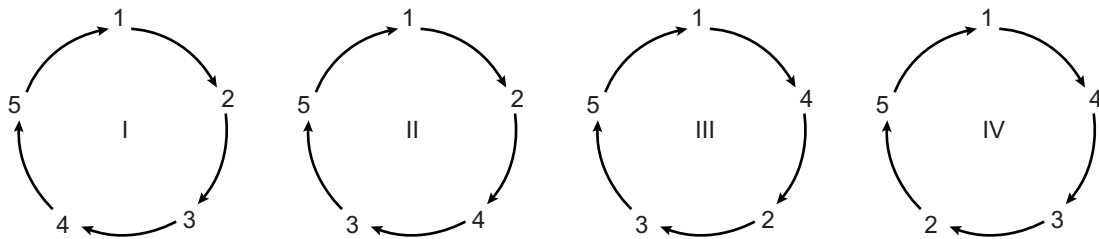
Politieke partij 1 wil de uitgaven voor ontwikkelingshulp gelijk houden op 0,8% van het nationaal inkomen. Deze politieke partij wil voorkomen dat de ontwikkelingslanden de dupe worden van de economische crisis in Nederland. Verder bezuinigen op ontwikkelingshulp zal, volgens deze partij, betekenen dat het nog moeilijker wordt om uit de vicieuze cirkel te komen waar veel ontwikkelingslanden in zitten. Vooral kinderen in ontwikkelingslanden kunnen hierdoor in armoede blijven leven.

1p 9 Hieronder staat een aantal stappen.

- 1 armoede
- 2 niet kunnen lezen en schrijven
- 3 niet naar school
- 4 kinderarbeid
- 5 ongeschoold werk

Kinderen in ontwikkelingslanden blijven in armoede leven door bezuinigingen op ontwikkelingshulp.

→ Welke cirkel geeft deze situatie juist weer?

- A cirkel I
- B cirkel II
- C cirkel III
- D cirkel IV

2p 10 Het is volgens sommige economen verstandig om de uitgaven aan ontwikkelingshulp te verhogen. Op langere termijn kan de vraag naar Nederlandse producten hierdoor stijgen.

→ Leg in twee stappen uit dat verhogen van de uitgaven aan ontwikkelingshulp **op langere termijn** kan betekenen dat de vraag naar Nederlandse producten kan stijgen.

1p 11 De Nederlandse overheid kan samen met de andere Europese landen, ook op een andere manier dan met financiële steun, ontwikkelingslanden helpen. Dit kan bijvoorbeeld door contingenteringen voor bepaalde producten af te schaffen.

→ Leg uit dat afschaffen van contingenteringen gunstig kan zijn voor ontwikkelingslanden.

Op reis met de Reiswinkel

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave hoef je geen gebruik te maken van een informatiebron in de bijlage.

uit een krant:

's Winters fantaseren veel mensen over een vakantie naar een warm land. Het aantal mensen dat een vakantie boekt, neemt nog steeds toe. Toch daalt de werkgelegenheid in de reisbranche.

ontwikkeling werkgelegenheid in de reisbranche, in personen

jaar	2007	2009	2012	2013
werkgelegenheid	18.200	16.860	15.700	15.470

- 1p 12 Bereken de procentuele daling van de werkgelegenheid in de reisbranche in 2013 ten opzichte van 2007. Schrijf je berekening op.

Ook het aantal reiswinkels in Nederland neemt snel af. In 2005 waren er nog ruim 2.100, in 2013 zijn er nog maar 1.260 over. Men voorspelt dat er in 2020 nog maar 750 reiswinkels over zullen zijn.

- 1p 13 De 1.260 overgebleven reiswinkels verkopen samen nog evenveel reizen als de 2.100 reiswinkels in 2005. Wat is er met de afzet per reiswinkel gebeurd?
- A De afzet per reiswinkel is afgenomen.
  - B De afzet per reiswinkel is gelijk gebleven.
  - C De afzet per reiswinkel is toegenomen.

Steeds meer vakantiegangers gaan via internet vakantiereizen zoeken, vergelijken en boeken. Meer dan de helft van de vakantiereizen wordt nu al bij online-reiswinkels geboekt. Nog maar 15% van de vakantiegangers komt bij de reiswinkel in het winkelcentrum langs.

- 2p 14 Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.
- Doe het zo: Noteer de nummers (1), (2), en (3) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.*

De vraag naar arbeid bij online-reiswinkels neemt ...(1)... (af / toe).
...(2)... (De vraag naar / Het aanbod van) arbeid bij de reiswinkels in het winkelcentrum neemt ...(3)... (af / toe).

- 2p **15** Door de online verkoop van vakantie-reizen moeten steeds meer reiswinkels in het winkelcentrum sluiten. Hierdoor ontstaat werkloosheid. Welk soort werkloosheid ontstaat hierdoor? Leg het antwoord uit.

Reiswinkels die zich specialiseren hebben vaak een betere kans om te kunnen blijven bestaan. Zo gaat reiswinkel 'Au Sud' zich specialiseren in luxe, verre reizen.

Van reiswinkel 'Au Sud' zijn de volgende bedrijfsgegevens bekend:
Verwachte resultaten komend jaar voor luxe reizen:

- In het komende jaar verwacht 'Au Sud' 300 luxe reizen te verkopen tegen een prijs van gemiddeld € 3.500 exclusief btw.
- De brutowinstmarge is 10% van de omzet.

- 1p **16** Bereken op basis van bovenstaande bedrijfsgegevens de verwachte brutowinst op luxe reizen voor het komende jaar. Schrijf je berekening op.

Reisbureau 'Au Sud' heeft voor de luxe reizen extra inkopen moeten doen en extra geld uitgegeven aan reclame. Er is een schatting gemaakt van de extra omzet en kosten in de komende drie jaren. De brutowinstmarge is 10% van de extra omzet.

extra omzet (exclusief btw) komende 3 jaar	€ 3.000.000
extra kosten reclame komende 3 jaar:	€ 100.000

- 2p **17** Bereken op basis van bovenstaande gegevens de extra inkopen en de extra nettowinst na de komende drie jaren. Schrijf je berekening op.

Steeds meer mensen reizen met het vliegtuig tegenwoordig, omdat het veilig, snel en relatief voordelig is. De maatschappelijke kosten van het vliegverkeer nemen daardoor toe.

1p 18 Hieronder staan twee beweringen over de maatschappelijke kosten van het vliegverkeer.

→ Geef van elke bewering aan of deze juist of onjuist is.

- 1 De maatschappelijke kosten van het vliegverkeer komen volledig ten laste van de consumenten van de vliegmaatschappijen.
- 2 De maatschappelijke kosten van het vliegverkeer komen volledig ten laste van de vliegmaatschappijen zelf.

Doe het zo:

1 = juist / onjuist

2 = juist / onjuist

In klas 4 KB ontstaat tijdens de les een discussie tussen Willem en Mila.

2p 19 Mila legt aan Willem uit dat er gevolgen kunnen zijn voor de werkgelegenheid bij vliegmaatschappijen. Vul de bewering van Mila verder aan.

→ Maak daarvoor van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.

Doe het zo: Noteer de nummers (1), (2), (3) en (4) op je antwoordblad.

Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

"Door de belastingverhoging op vliegtickets zal de ...(1)... (prijs / omzet) van een vliegticket ...(2)... (dalen / stijgen). Daardoor zullen er ...(3)... (meer / minder) vliegtickets verkocht worden. Het gevolg is een ...(4)...(daling / stijging) van de werkgelegenheid bij de vliegmaatschappijen."

Nederland: een Duitse provincie?

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 4 in de bijlage.

interview met Paul Schnabel, ex-directeur Sociaal en Cultureel Planbureau

“Een lichtpuntje in de matige economische situatie is volgens mij de nog steeds groeiende export van Nederland. Daarbij is Duitsland voor Nederland van enorm economisch belang.”

Gebruik informatiebron 4.

- 1p 20 In welke grafiek wordt het handelssaldo van Nederland juist weergegeven?
- A grafiek A
  - B grafiek B
  - C grafiek C
  - D grafiek D

Import en export zijn heel belangrijk voor Nederland, zo blijkt uit onderstaande tabel.

tabel   gegevens van Nederland in 2013, in miljarden euro's

import	export	nationaal inkomen
396	440	603

Gebruik bovenstaande tabel.

- 1p 21 Bereken hoeveel procent de import van Nederland kleiner is dan de export van Nederland in 2013. Schrijf je berekening op.

- 1p **22** Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.
Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Hoeveel Nederland verdient met de export hangt af van het deel wederuitvoer in de totale ... (1)... (exportwaarde / importwaarde). Een land verdient veel aan de export, als het aandeel wederuitvoer in de totale exportwaarde ... (2)... (groot / klein) is. Dat komt omdat de toegevoegde waarde op producten bij de wederuitvoer relatief lager is dan bij export van een Nederlands product.

Schnabel: "Van de € 440 miljard aan totale exportwaarde van Nederland in 2013 werd voor € 316 miljard naar landen in de Europese Unie (EU) geëxporteerd. Duitsland staat daarbij voorop: maar liefst 34% van onze exportwaarde naar EU-landen was export naar Duitsland."

- 1p **23** Bereken de exportwaarde van Nederland naar Duitsland in 2013. Schrijf je berekening op.

"In Duitsland gaat het economisch goed. Duitsland heeft enorm geïnvesteerd in onderwijs en daar profiteren ze nu van. Als het aan mij ligt wordt er ook in Nederland meer geïnvesteerd in onderwijs. Daar moeten wij het als Nederland-kennisland van hebben", zegt Schnabel.

- 2p **24** Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.
Doe het zo: Noteer de nummers (1), (2) en (3) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Schnabel: "Door te investeren in onderwijs kan de arbeidsproductiviteit in Nederland ... (1)... (dalen / stijgen). Nederland kan daardoor producten tegen een ... (2)... (hogere / lagere) kostprijs produceren. Hierdoor ... (3)... (verbetert / verslechtert) de internationale concurrentiepositie van Nederland."

Schnabel vervolgt: “Duitsland is onze allerbelangrijkste handelspartner. Als het daar goed gaat, profiteert Nederland daarvan. In feite zijn wij een provincie van Duitsland.”

1p **25** Hieronder staan vijf economische verschijnselen:

- 1 economische groei in Duitsland
- 2 de koopkracht in Duitsland stijgt
- 3 de vraag naar Nederlandse producten stijgt
- 4 de werkgelegenheid in Nederland stijgt
- 5 economische groei in Nederland

In welke regel staan deze verschijnselen zo dat een logische gedachtegang ontstaat?

- A** 1 → 2 → 3 → 4 → 5
B 1 → 2 → 4 → 3 → 5
C 1 → 3 → 4 → 2 → 5
D 1 → 3 → 2 → 4 → 5
E 1 → 4 → 3 → 2 → 5
F 1 → 4 → 2 → 3 → 5

Schnabel: “Het Nederlandse onderwijs moet ook meer aandacht besteden aan onze Duitse handelspartners. Ik kan hiervan wel een voorbeeld noemen: stel het vak Duits verplicht op middelbare scholen.”

1p **26** Leg uit dat het voorbeeld van Schnabel kan leiden tot bevordering van de handel tussen Nederland en Duitsland.

Vraag en aanbod

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebronnen 5 en 6 in de bijlage.

Karin en Rudy zitten in het tweede jaar van een ICT-opleiding op het mbo. Zij willen een app ontwikkelen voor bedrijven. Het is de bedoeling dat zij deze app ook op de markt gaan brengen. De app kan dan tegen betaling worden gedownload.

Karin heeft een vriendin, Nicole, die economie studeert. Nicole heeft voor Karin en Rudy onderzoek gedaan en het verband tussen de prijs van de app en de vraag naar de app (de vraaglijn) in een grafiek gezet.

Gebruik informatiebron 5.

- 1p 27 Karin en Rudy willen zoveel mogelijk omzet behalen. Karin zegt: “De verkoopprijs van de app moet € 0,50 zijn voor een zo hoog mogelijke omzet.” Rudy is het niet met haar eens. “We moeten om de hoogste omzet te krijgen de app voor € 0,75 verkopen”, zegt hij.
→ Bereken dat een verkoopprijs van € 0,50 een hogere omzet oplevert dan een verkoopprijs van € 0,75. Schrijf je berekening op.

Nicole komt na vier weken met nieuws: “Hoera, de vraaglijn is verschoven!”

Gebruik informatiebron 6.

- 2p 28 Is de gevraagde hoeveelheid apps gestegen of gedaald? Licht je antwoord toe bij een prijs van € 0,50 per app.

Karin en Rudy hadden niet verwacht dat de app daadwerkelijk geld zou opleveren. Nu blijkt dat dit wel het geval is, beginnen ze de smaak te pakken te krijgen. Vooral Karin wil meer gaan verdienen. Zij stelt voor om de prijs te verlagen. Volgens Rudy moeten ze ook naar de kosten kijken. “Als de prijs niet hoog genoeg is, verdienen we onze kosten niet terug”, zegt hij.

- 1p 29 Karin en Rudy hebben vaste kosten en variabele kosten. De vaste kosten bedragen € 1.000 en de variabele kosten € 0,01 per verkochte app. Hoe meer apps er worden verkocht, hoe lager de kostprijs per app. Waarom is dat zo?
- A De variabele kosten kunnen over meer producten worden verdeeld.
  - B De variabele kosten kunnen over minder producten worden verdeeld.
  - C De vaste kosten kunnen over meer producten worden verdeeld.
  - D De vaste kosten kunnen over minder producten worden verdeeld.

Gebruik informatiebron 6.

- 1p 30 Rudy zegt: “We moeten de app gaan verkopen voor € 1,25. Dat levert ons de hoogste winst per app op.”
→ Waarom zal een verkoopprijs van € 1,25 geen winst opleveren?

Van welvaart naar kortingspas

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebronnen 7, 8 en 9 in de bijlage.

In vergelijking met andere landen is Nederland een rijk land. Maar niet iedereen in Nederland is even welvarend.

- 1p 31 Wat wordt verstaan onder welvaart?
- A de mate waarin men in de behoeften kan voorzien
  - B een hoog bruto-inkomen
  - C een hoog netto-inkomen
  - D het inkomen per hoofd van de bevolking

Fatima is alleenstaand en verdient een netto-inkomen van ongeveer € 100.000 per jaar. Haar buurman Peter is ook alleenstaand, hij ontvangt een bijstandsuitkering van netto € 12.000 per jaar en heeft nog een schuld.

Beiden besteden hun inkomen volledig. In de grafiek is weergegeven hoeveel procent van hun inkomen beiden uitgeven aan dagelijkse uitgaven, aan vaste lasten en aan incidentele uitgaven.

Gebruik informatiebron 7.

- 1p 32 Van wie zijn de gegevens in kolom A en waarom?
- A Fatima, want iemand met een hoog inkomen besteedt in verhouding meer aan dagelijkse uitgaven.
  - B Fatima, want iemand met een hoog inkomen besteedt in verhouding meer aan incidentele uitgaven.
  - C Peter, want iemand met een laag inkomen besteedt in verhouding meer aan dagelijkse uitgaven.
  - D Peter, want iemand met een laag inkomen besteedt in verhouding meer aan incidentele uitgaven.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

De koopkracht van Peter is minder groot dan die van Fatima.
In 2010 daalde de koopkracht van de Nederlandse bevolking gemiddeld met 0,5 procent.

Gebruik informatiebron 8.

- 1p 33 Gaat Peter er in koopkracht in 2010 ten opzichte van 2009 op vooruit of op achteruit en met hoeveel procent?

Gebruik informatiebron 9.

- 1p 34 Peter heeft in 2010 een netto-inkomen van € 1.000 per maand.
→ Hoeveel huishoudens zijn er in 2010 met hetzelfde netto-inkomen als Peter?

Peter ontvangt nu al twee jaar een bijstandsuitkering. Hij heeft moeite zijn schuld af te betalen. Hij betaalt in 2010 nog steeds voor de lening die hij in 2007 heeft afgesloten voor de aankoop van een auto.

- 1p 35 Wat zijn de effecten van deze lening voor zijn bestedingsmogelijkheden?
→ Maak de zinnen kloppend door de juiste woorden te kiezen.
Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Door de lening kon hij in 2007 ...(1)... (meer / evenveel / minder) besteden.

Als gevolg van zijn lening kon hij in 2010 ...(2)... (meer / minder) besteden.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.